

Māra Rozenblate

Patentu valdes
Izgudrojumu ekspertīzes departamenta
direktora vietniece

mara@lrpv.lv

7027622

25.02.2005

Intelektuālais ģpašums

- Cilvēka prāta (intelekta) radīti produkti.
- Sistematizēts noteikts informācijas daudzums (zināšanas), ko var iemiesot materiālos objektos vienlaicīgi neierobežotā eksemplāru skaitā dažādās pasaules vietās.
- Ģpašums nav šie materiālie objekti, bet tajos atspoguļotā informācija.
- Intelektuālā ģpašuma tiesības – aizliedzošas tiesības

Intelektuālais īpašums

Kategorijas:

- Neregistrētas tiesības
- Registrētas tiesības

Intelektuālais īpašums

- Neregistrētās tiesības:
 - Autortiesības, blakustiesības
 - Komerccnoslēpumi, zinātība (know-how)
 - Aizsardzība pret negodīgu konkurenci

Intelektuālais īpašums

- Reģistrētās tiesības
 - Patenti (lietderīgie modeļi)
 - Dizainparaugi
 - Preču zīmes
 - Pusvadītāju izstrādājumu (integrālo mikroshēmu) topogrāfijas
 - Jaunas augu šķirnes

Autortiesības

- Objekti:
 - Literāri darbi (datorprogrammas)
 - Dramatiski darbi (scenāriji)
 - Muzikāli darbi
 - Audiovizuāli darbi (kino)
 - Mākslas darbi
 - Dizaina darbi
- Atvasināti darbi (datu bāzes)

Autortiesības

- Aizsardzības kritērijs: autora darbs (= oriģināls)
- Aizsardzības apjoms: darbs = idejas konkrēta izpaušme (nevis pati ideja)
- Tiesību saturs: aizliedz citiem bez atļaujas reproducēt, izpildīt, publiskot (= ekskluzīvas tiesības)
- Tiesību veidi: personiskās un mantiskās tiesības
- Tiesību ilgums: 70 gadi pēc autora nāves (datu bāzēm – 15 gadi)

Datu bāzes

- **datu bāze** - neatkarīgu darbu, datu vai citu materiālu krājums, kas sakārtots sistemātiski vai metodiski un individuāli pieejams elektroniskā vai citādā veidā;
- par tādas datu bāzes **veidotāju**, kuras izveidošanā, pārbaudē vai noformēšanā ir ielikts būtisks kvalitatīvs vai kvantitatīvs ieguldījums, atzīstama **fiziskā vai juridiskā persona**, kas datu bāzes veidošanā uzņēmusies iniciatīvu un ieguldījuma risku.

Datu bāzes

- tiesības uz datu bāzi ir spēkā 15 gadus no dienas, kad pabeigta datu bāzes izveide;
- ja datu bāze ir kļuvusi publiski pieejama, tiesības ir spēkā 15 gadus no nākamā gada 1. janvāra;
- ja datu bāzes saturā tiek izdarīti jebkādi būtiski kvalitatīvi vai kvantitatīvi novērtējami grozījumi, kā arī tajā radušās izmaiņas uzkrājušos secīgu papildinājumu, izslēgumu vai grozījumu dēļ un to rezultātā var uzskatīt, ka ir veikts būtisks kvalitatīvi vai kvantitatīvi novērtējams jauns ieguldījums, tiesības uz šādu datu bāzi ir kā minēts iepriekš.

Plaģiātisms un autortiesības

- Plaģiātisms – morāles vai ētikas kategorija;
- Autortiesības – pretlikumīga darbība, sodāma saskaņā ar likumu.
- Plaģiātisms var sakrist ar autortiesību pārkāpumu un var arī nesakrist.

Patenti

- Likumīgs instruments tehnisku risinājumu ekskluzivitātes nodrošināšanai tirgū, kas ļauj gūt maksimālu labumu no to izmantošanas
- Teritoriāls raksturs
- Ierobežots darbības laiks – 20 gadi
- Darījums starp valsti un izgudrotāju: ekskluzivitāte pret informāciju
- Rūpniecībā izmantojamu novitāšu aizsardzība nevis zinātnisku darbu novērtējums

Patenti

- Izgudrojuma definīcijas nav.
- Tehnisku problēmu tehnisks risinājums ar tehniskiem līdzekļiem (tehnisks raksturs)
- Novitāte
- Izgudrojuma līmenis
- Rūpnieciska izmantošana.
- Ir nepatentējamu objektu uzskaitījums

Patenti

- Nepatentējami objekti:
 - Atklājumi, zinātniskas teorijas un matemātiskas metodes
 - Estētiski risinājumi
 - Plāni, intelektuālas darbības, komercdarbības vai spēļu noteikumi un paņēmieni, datorprogrammas kā tādas
 - Informācijas sniegšanas paņēmieni

Patenti

- Patents ir dokuments, kas sastāv no vairākām daļām, ko kopumā sauc par specifikāciju:
 - Izgudrojuma apraksts;
 - Pretenzijas;
 - Zīmējumi (ja nepieciešami).

Juridiski svarīgākā daļa ir pretenzijas. Tā faktiski ir izgudrojuma definīcija. Aizsardzības apjoms ir atkarīgs no tā, kā izgudrojums ir definēts pretenzijās.

Patenti

- Patentus izmanto, lai:
 - Aizsargātu savu ražošanu
 - Pārdotu licences
 - Defensīviem nolūkiem
 - Statūtkapitālam
 - Iegūtu “tirgošanās” līdzekli

Patenti

- EXIQON A/S (Dānija) – www.exiqon.com
- dibināta 1996. gadā
- pieder divas unikālas tehnoloģijas, kas ir produktu pamatā
- AQ (antrahinonu) tehnoloģija – pamatpatents WO96/31557 (pārdod ar preču zīmi AQ-Link)
- LNA (locked nucleic acid) tehnoloģija, ko ieguva 1997. gadā
- pamatpatents WO99/14226 - jauni nukleīnskābju analogi ar izteiktu afinitāti pret RNS un DNS.

Patenti

- Džeimsa Daisona (James Dyson) putekļu sūcējs bez putekļu maisiņa

Patenti

- Augs hodija (*Hoodia gordonia*) – sukulents no Kalahari tuksneša jau tūkstošiem gadu zināms vietējai san ciltij kā pārtikas un ūdens avots – patentēts kā apetītes nomācējs

Patenti

- Šķīvis garu makaronu (spageti) ēšanai – nav vajadzīga karote – izgudroja Lozannas restorānu darbinieku skolas studenti

Patenti

- Pretvīrusu vakcīnas augos

Biotehnoloģiski patenti

Īpaši nosacījumi biotehnoloģiskiem izgudrojumiem (ES direktīva)

Bioloģisks materiāls – iegūts, izdalīts ar tehnisku paņēmienu

Augi un dzīvnieki – ja neaprobežojas ar konkrētu šķirni

Mikrobioloģiski paņēmieni un produkti

Biotehnoloģiski patenti

Patentu nepiešķir:

1. Cilvēka klonēšanas paņēmieniem;
2. Cilvēka ģenētiskās identitātes modificēšanai dzimumšūnās;
3. Cilvēka embriju izmantošanai rūpnieciskiem vai komerciāliem mērķiem;
4. Dzīvnieku ģenētiskās identitātes modificēšanas paņēmieniem, kas tiem var sagādāt ciešanas, nedodot būtisku medicīnisku labumu cilvēkiem vai dzīvniekiem, kā arī šādos paņēmienos iegūtiem dzīvniekiem;

Biotehnoloģiski patenti

- Cilvēka ķermenis un tā elementi:
 - Cilvēka ķermenis dažādās tā veidošanās un attīstības stadijās, un vienkārša kāda tā elementa atklāšana, ietverot gēna pilnu vai daļēju sekvenci nav patentējams izgudrojums;
 - Elements, kas izdalīts no cilvēka ķermeņa vai citādi iegūts tehniska paņēmiena rezultātā, ietverot gēna pilnu vai daļēju sekvenci, var būt patentējams izgudrojums, pat ja šā elementa struktūra ir identiska dabīgam elementam;
 - Gēna pilnai vai daļējai sekvencei pieteikumā jānorāda rūpnieciskā izmantošana.

Patenti biotehnoloģijā

- ASV “jebkas zem šīs Saules, ko ir izgatavojis (radījis) cilvēks” ir patentējams
- Eiropā ir izņēmumi, ko nosaka likums (direktīvas ietekmē)
- Robežlīnija starp atklājumiem un izgudrojumiem

Patenti biotehnoloģijā

Robežlīnija starp atklājumiem un izgudrojumiem:

- Atklāt nozīmē kaut ko atrast vai apjēgt pirmo reizi vēsturē (fundamentālā zinātne)
- Izgudrot nozīmē kaut ko lietderīgu radīt pirmo reizi vēsturē (lietišķā zinātne)

Izgudrojumi parasti ir kāda atklājuma izmantošana tehniskas problēmas praktiskā risinājumā.

Tādējādi fakts, ka izgudrojuma pamatkonceptija ir konkrētais atklājums, nenozīmē, ka arī pats izgudrojums ir atklājums.

Patenti biotehnoloģijā

- Atklājums un izgudrojums
 - atrast, ka noteikts vīruss saistās pie specifiska receptora ir atklājums, bet šo zināšanu izmantošana, lai novērstu minētā vīrusa saistīšanos ar receptoru, ārstējot vīrusa saslimšanu, ir izgudrojums

Patenti biotehnoloģijā

- Atklājums un izgudrojums:
 - Atrast vēl nezināmu hormonu cilvēka organismā ir atklājums, bet šī hormona izolēšana, īpašību aprakstīšana un tā ieguve lielos daudzumos ar tehnisku paņēmienu ir izgudrojums

Patenti biotehnoloģijā

Patenti un morāle (ētika): Harvarda “onkopele”:

“transgēns dzīvnieks, izņemot cilvēku, kura dzimumšūnas un somatiskās šūnas satur genoma hromosomā inkorporētu aktivētu onkogēna sekvenci, vai kura priekšteča genomā ir šāda inkorporācija, kur minēto onkogēnu raksturo 1. līdz 10. pretenzija.”

Koncepcija par līdzsvaru starp dzīvnieka ciešanām un medicīnisko labumu

Patenti biotehnoloģijā

- Patenti aizsargā:
- transgēnus augus un dzīvniekus, kas nav konkrēta šķirne;
- šādus transgēnus organismus raksturo atsevišķi izmainīti DNS fragmenti nevis viss genoms kopumā;
- gēnu inženierijas metodes, kuru rezultātā iegūst transgēnos augus un dzīvniekus;

Patenti un augu šķirnes

- Patents = augs iegūts tehniska paņēmiena ceļā (gēnu inženierija)
- Selekcionāra tiesības = augs iegūts bioloģiska paņēmiena ceļā (krustošana, selekcija)
- Tiesību apjoms patentētiem augiem:
Uz pašu augu, uz pavairoto materiālu.

Patenti biotehnoloģijā

- Tehniskis paņēmiens:
“Paņēmiens auga iegūšanai, kas ietver minētā auga šūnu transformēšanu ar DNS, kas kodē enzīmu X, augu reģenerēšanu no minētajām ar minēto DNS transformētajām šūnām, un pēc izvēles minēto augu bioloģisku pavairošanu.”
- Tā kā transformēšana ir tehniska darbība, tā piešķir tehnisku raksturu visam paņēmienam.

Patenti un šķirnes

- Patents: “transgēns augs un tā sēklas, kas satur rekombinantu DNS sekvenci, kas kodē...”
- Šķirne: “sojas sēklas XF46S, kas deponētas depozitārijā...ar Nr....”

Patenti un augu šķirnes

- Piespiedu licences:

Vēlāka patenta (šķirnes) īpašnieks var prasīt, lai agrāka šķirnes (patenta) īpašnieks piešķir licenci sava patenta (šķirnes) izmantošanai
= pretlicencēšana

Patenti bioloģijā

Bioloģiski aktīvs materiāls, kas lietojams rūpnieciski

- “nedzīvs materiāls”: struktūrproteīni, enzīmi, antigēni, DNS, RNS, gēni, daļēji gēni, vektori, plazmīdas
- “dzīvs” materiāls: mikroorganismi, šūnu līnijas, hibridomas, augi, dzīvnieki

Patentēšanas procedūra

- Pamatā visā pasaulē vienāda:
 1. Pieteikuma iesniegšana (prioritātes iegūšana)
 2. Pieteikuma publicēšana
 3. Pieteikuma ekspertīze (patentmeklējums+ekspertīze)
 4. Patenta piešķiršana/pieteikuma noraidīšana
 5. Iebildums

Patentēšanas procedūra

- Svarīgākie momenti:
 - Pirms pieteikuma iesniegšanas jāievēro slepenība
 - Pēc pirmā pieteikuma vienā valstī 12 mēnešu laikā var iesniegt pieteikumu uz šo pašu izgudrojumu citās valstīs, bet ne vēlāk
 - Bioloģiskiem izgudrojumiem – bioloģiskā materiāla deponēšana jāveic pirms pieteikuma iesniegšanas

Patentēšanas procedūra

- Savā valstī – saskaņā ar savas valsts patentu likumu
- Ārvalstīs – vairāki ceļi:
 1. Katrā valstī atsevišķi;
 2. Starptautiskā pieteikuma ceļā (PCT);
 3. Reģionālie patenti (EPO, EAPO, ARIPO, OAPI)
- Visos gadījumos pieteikums ārvalstī – ne vēlāk par 12 mēnešiem pēc pirmā pieteikuma datuma

25.10.2001

5.2

*Latvijas patenta izmaksas, ja
tās ir spēkā 10 gadus*

fiziskām personām

<i>LPV noteiktās maksas:</i>	<i>Ls</i>	<i>135</i>	<i>54</i>	<i>27</i>
<i>pieteikuma maksa</i>	<i>Ls</i>	<i>50</i>	<i>20</i>	<i>10</i>
<i>publikācija</i>	<i>Ls</i>	<i>25</i>	<i>10</i>	<i>5</i>
<i>izsniegšana</i>	<i>Ls</i>	<i>60</i>	<i>24</i>	<i>12</i>

*studentiem un
pensionāriem*

Procenti no kopējā *10%*

***Kopējās izmaksas;
Ls 1365 546 273***

Gada maksas: *Ls 1030 412 206*

Procenti no kopējā *75%*

*Patentu pilnvarotā
izmaksas* *Ls 200*

Procenti no kopējā *15%*

25.10.2001

5.3

*Eiropas patenta vidējās izmaksas, ja
tas attiecas uz 8 valstīm un darbojas 10 gadus*

<i>EP iestādes maksas:</i>	<i>EUR 4300</i>
<i>pieteikuma maksa</i>	<i>EUR 800</i>
<i>ekspertīze</i>	<i>EUR 2400</i>
<i>Izsniegšana</i>	<i>EUR 1100</i>

Procenti no kopējā 14%

<i>Tulkojumu sagatavošana līguma dalībvalstīs</i>	<i>EUR 11500</i>
---	------------------

Procenti no kopējā 39%

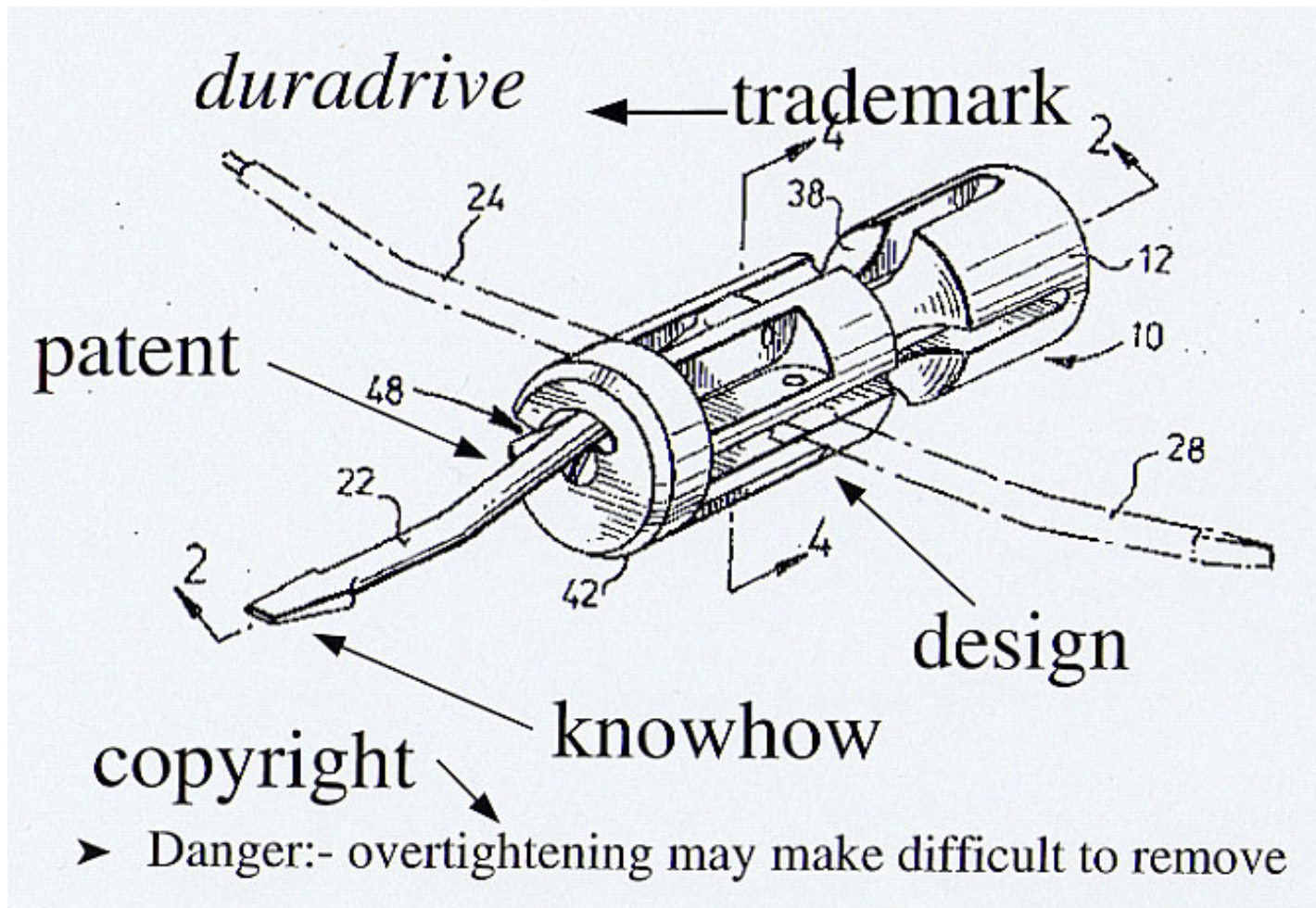
***Kopējās izmaksas;
EUR 29 800***

<i>EP Pilnvarotā izmaksas</i>	<i>EUR 5500</i>
-------------------------------	-----------------

Procenti no kopējā 18%

<i>Nacionālās gada maksas:</i>	<i>EUR 8500</i>
--------------------------------	-----------------

Procenti no kopējā 29%

Source: John R. S. Orange, "Orange & Chari", Toronto, Canada

<http://patentagenda.wipo.int/meetings/2002/index.html>

Patenting screwdriver (all figures in Latvians lats)

In 10 countries		BMW 5 series	-	28000	
Patenting	-	22287-30847	Superbowl advertise-	-	600000
(payable during 5 years)			ment 30'		
Annuities	-	65013	Full page advertise-	-	16000
			ment in Globe&Mail 1 day		
Total	-	95860			

20 years monopoly

one time expenditure

All figures in Latvian lats

Latvia:			BMW 500 series	- 23 600
granting	-	135		
annuities	-	3655		
TOTAL	-	3790	Advertisement on TV	- 600
Estonia:			at the hottest time 30'	
granting	-	200		
annuities	-	3356		
TOTAL	-	3556	Full page advertise-	- 3000
Lithuania:			ment in "Diena" per	
granting	-	109	1 day	
annuities	-	2584		
TOTAL	-	2693		
Total 3 Baltic States		10039		

20 years monopoly

one time expenditure

Patentu informācija

EPO pētījums:

- 70-80% tehniska rakstura informācijas vispirms parādās patentu dokumentos (bieži vien vienīgi tajos)

Patentu datu bāzes:

- Bezmaksas (praktiski visu patentu iestāžu mājaslapās)
- Komerciālas datu bāzes (Derwent, STN u.c.)

Patentu informācija

- www.espacenet.com
- www.uspto.gov
- www.epoline.org
- www.wipo.int

Citas noderīgas interneta adreses

- www.yet2.com - saved kopā tehnoloģiju izstrādātājus ar tehnoloģiju izmantotājiem dažādās nozarēs, kuri tradicionāli nemaz nesatiktos)

Tehnoloģija = patenti + know-how

- www.ip.com – defensīvās publikācijas, tehnikas līmeņa datu bāze, ko izmanto daudzu patentu iestāžu eksperti

Aktuālas problēmas

- Bioloģiskās daudzveidības konvencija
- Intelektuālā īpašuma līgumi (PCT, TRIPs)
- “Bonnas vadlīnijas”
- “Materiāla nodošanas līgumi (MTA) :
 - Informācija par līgumiem un datu bāzes:
www.wipo.int/tk/en/databases/index.html

Autortiesības un patenti biologiem

Paldies par uzmanību!

Veiksmi labumu gūšanā no sava prāta
augļiem!